

KISS ENDRE

Babeş–Bolyai Tudományegyetem
Római-Katolikus Teológiai Kar
Pasztorálteológiai Intézet
Gyulafehérvár, Románia
endre.kiss@ubbcluj.ro

Márton Áron miért Kolozsváron szenteltette magát püspökké?

Abstract: Áron Márton was ordained bishop of Alba Iulia on 12 February 1939 in St. Michael's Church in Cluj-Napoca, where he had been introduced as the new parish priest only three months earlier. Even today, the question of why his episcopal ordination took place in Cluj-Napoca and not in Alba Iulia remains unanswered. In the foreword of "Imacsokrok Márton Áron püspöknek a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár gyűjteményében" ("Spiritual Bouquets to bishop Áron Márton in the Archdiocesan Archives of Alba Iulia"), published at the end of 2020, bishop emeritus Msgr. Dr. György Jakubinyi answered this question in one sentence: "The most probable reason for the episcopal ordination in Cluj-Napoca appears to be the attachment of the new bishop to the place of his previous pastoral activity," that is, to Cluj-Napoca. In this study, I try to give a more detailed answer to the question of the place of Áron Márton's consecration.

Keywords: Áron Márton, episcopal ordination, Kolozsvár – Cluj-Napoca, infrastructure, church

A római katolikus egyház gyakorlatában, amikor a Szentatya egy papot püspöknek nevez ki, a kinevezett – három hónapon belüli időszakra – megjelöli a püspökké szentelésének helyét és idejét, és felkéri a konszekráló püspököt és a társszentelőket. A liturgikus előírások nagyon ajánlják, hogy a megyéspüspök

lehetőleg az egyházmegye székesegyházában szenteltesse magát püspökké.

Az 1938. december 24-én kinevezett Márton Áron püspök szentelésének helyéül a kolozsvári Szent Mihály-templomot (ahol három hónappal azelőtt plébánossá iktatták be), és szentelésének időpontjául 1939. február 12-ét jelölte meg. Még ma is sokakban megválaszolatlan az a kérdés, hogy a szentelés miért Kolozsváron és nem Gyulafehérváron történt.

Kérdésünkre a 2020. év végén napvilágot látott az *Imacsokrok Márton Áron püspöknek a gyulafehérvári főegyházmegyei levéltár gyűjteményében* című illusztris kiadvány Előszavában Msgr. dr. Jakubinyi György ny. érsek feltételesen egy mondatban válaszol: „A kolozsvári szentelés legvalószínűbb oka az új püspök ragaszkodása lehetett addigi működési helyéhez”,¹ azaz Kolozsvárhoz. Különben az Előszóban arra is feleletet kapunk, hogy miért szentelte Andrea Cassulo bukaresti nuncius.² De hogy miért február 12-én történt a szentelés, még kevésbé tudunk válaszolni. Csak feltételezzük, hogy a kolozsvári egyetemi templom mozgalmas ünnepével függ össze. Ugyanis már 200 évre visszanyúló „búcsújárás” jött szokásba február 12-én az egyetemi templomban, a könnyező Szűz Anya-oltárkép tiszteletére. E napon a környék hívei szívesen zárandokoltak Kolozsvárra. Bizonyára ezt is figyelembe vette Márton Áron.³ Tanulmányomban viszont elsősorban a szentelés helyének miértjére próbálok részletesebben feleletet adni.

A kolozsvári plébániához való kötődése, illetve a kolozsvári egyházi infrastruktúra-szervezettsége indíthatta Márton Áront,

¹ JAKUBINYI György: *Előszó*. In: *Imacsokrok Márton Áron püspöknek a gyulafehérvári főegyházmegyei levéltár gyűjteményében*. Verbum Kiadó. Kolozsvár 2020. 14.

² Ld. *Uo.* 13.

³ Marton József ny. egyetemi tanár szíves közlése alapján.

hogy a Szent Mihály-templomban szenteltesse magát püspökké. Ugyanakkor az anyagi vonzata is hozzájárulhatott a szentelés helyének meghatározásához. Bár az egyházi előírások a püspöki centrumot ajánlják szentelési helyül, de nem kötelezik. Kolozsváron a püspökszentelés költsége az egyházmegye számára kevesebbe került. Márton Áron szerénységéről árulkodik, hogy az egyházmegyét nem akarta anyagilag megterhelni. De egyéb okok miatt is Kolozsvárt részesítette előnyben, úgymint:

Már kispap korában kötődött a kolozsvári családokhoz. Amikor másodévesként Mailáth G. Károly püspöke háromhetes kezelésre küldte, egy meg nem nevezett család fogadta kedvesen. „Úgy látszik, hogy vendéglátó gazdáimat is »megfőzte«, mert érezhetően kedvesebbek.”⁴ Később, papként is a kolozsvári orvosokhoz fordult egészen addig, amíg az orvosi kart át nem költöztették Marosvásárhelyre. Az orvosprofessorokkal baráti viszonyt ápolt. Nem véletlen, hogy Miskolczy Dezső egyetemi rektor, akadémikus 1945-ben a közgazdasági doktorok avatásán Márton Áron helytállását állítja példaképül a végzősöknek.⁵

A kolozsvári Szent Mihály-plébániahivatal alkalmazottjaival már két éve együtt dolgozott. Az egyházközség lelkipásztori munkájában a hitbuzgalmi és társulati egyesületek kiválóan működtek. A plébánia szárnyai alatt működő iskolák tanerői és diákjai jelen voltak az egyházközség életében.

Puskás Lajos főgimnáziumi tanár érdeme, hogy az erdélyi katolikus cserkészcsapatok között a három kolozsvári cserkészcsa-

⁴ MARTON Áron: *Levele Mailáth G. Károly püspöknek 1921. dec. 24–26.* – Batthyaneum – Mailáth G. Károly levélcsoomag, VII. Regiszter. D. d. Num. Inv. 20.614. Közölve Márton Áron hagyatéka 20. kt. (Levelek – 1.) Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda 2020.

⁵ MISKOLCZY Dezső: *Márton Áron botján a szeretet virága.* In: Márton Áron emlékkönyv. (Szerk. Marton József) Gloria Kiadó. Kolozsvár 1996. 36–37.

pat (főgimnáziumi, öregcserkészek, róm. kat. iparosok) az első helyet vívta ki.⁶ Segítőkézségüket sokszor bizonyították. A cserkészvezető annyira bizalmas kapcsolatban állt Márton Áronnal, hogy még a püspökké szentelése előtti nagy készülétkor is (1939. január 5-én) beterjesztette a középiskolai ifjúság nyári szünidejének céltudatos felhasználására készített tervezetet.⁷

Kolozsváron működött dr. György Lajos irányításával az 1929-ben alakult Erdélyi Katolikus Akadémia, mely a keresztény kultúra művelődését szolgálta, nem egy esetben öntudatot ébresztve az elcsüggedt emberekben.

Az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség, melynek h. plébánosi megbízatása előtt Márton Áron volt az elnöke, Kolozsvár központtal működött több szakosztállyal, és egybefogta az egyházmegye jelentős plébániáin lévő népszövetségi csoportokat.⁸

Az Egyházmegyei Tanács Igazgatótanácsa – 12 alkalmazotti jogi szakértővel – addig is Márton Áron legfőbb támogatója volt. A Státus szócsöve, az *Apostol* folyóirat minden szinten rendelkezésre állt. Az Egyházmegyei Tanács évi közgyűlései az egyházmegye minden főesperesi körzetéből egybefogták a laikus és klerikus képviselőket. Kolozsváron működtette az ún. státusi főgimnáziumot (Báthory István), internátusával (Báthory–Apor-szeminarium) együtt. A Báthory–Apor-szeminarium nemcsak a gimnazista fiúknak adott helyet, hanem nyári időszakban a kolozsvári egyetemre a tanári vizsgákra jelentkező hitvallásos tanároknak is.

⁶ NÓDA Mózes: *Biserica Romano-Catolică din Transilvania în perioada interbelică*. Presa Universitară Clujeană. Cluj-Napoca 2004. 223.

⁷ GYÉL: Num. 5175–1938.

⁸ MARTON József: *A gyulafehérvári római katolikus egyházmegye a 20. században*. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda. 2014. 120–125.; MARTON József: *A keresztény jelenkor*. Mentor Kiadó. Marosvásárhely 2008. 186–187.

Az Igazgatótanács működtette Erdély-szerte a státusi iskolákat (elemi, gimnáziumi, gazdasági stb.) és internátusokat, melynek tanügyi referense Boga Alajos volt.

Az egyházmegyei iskolai főtanfelügyelőség központja szintén Kolozsváron volt.

Az Oltáregylet hitbuzgalmi egyesület kolozsvári központja egybefogta az egyházmegye minden nagyobb plébániáján működő oltáregyleti egyesületeket.

Kolozsvár az erdélyi lapkiadás központja volt, világi és egyházi újságok, folyóiratok nagy számban jelentek meg, köztük az éppen Márton Áron által társalapított *Erdélyi Iskola* neveléstudományi és népnevelő folyóirat is.⁹

Az Erdélyben meghonosodott fontosabb szerzetesrendek mind jelen voltak, és áldásos munkát végeztek Kolozsváron. A Szent Istvánról nevezett Erdélyi Ferences Rendtartomány központja Kolozsváron volt. Nagy sajtóapostolkodást fejtettek ki a Szent Bonaventúra könyvkiadó és nyomda által. A *Szent Kereszt* és A *Hirnök* társadalmi és irodalmi lapjaikat az erdélyi magyar szellemi élet megújítóiként tartották számon. A nagy példányszámban megjelenő A *Hirnök* szerkesztője, Boros Fortunát összefogta a fiatal erdélyi írótehetségeket, köztük Dsida Jenőt, Petres Kálmánt, Bitay Árpádot és másokat.¹⁰ A piarista szerzetesek tanári munkával és újságírással foglalkoztak. Kolozsváron képezték rendi jelöltjeiket, papnövendékeik számára külön teológiai intézményt (Kalazantinum) vezettek. Az ifjúsághoz szóló

⁹ György Lajos: *Az erdélyi katolikus sajtó a román uralom alatt*. Kolozsvár 1942. 6–11.; Bárdi Nándor–Filep Tamás Gusztáv–Lőrincz D. József (Szerk.): *Népszolgálat. A közösségi elkötelezettség alakváltozatai a magyar kisebbségek történetében*. Pozsony 2015. 26–27.; VIRT László: *Márton Áron püspök*. Editrice Velar 2016. 10.

¹⁰ György József: *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*. Kolozsvár 1930. 241–245.

Jóbarát folyóiratot szerkesztették. Kiváló tanáraik közül dr. Bíró Vencellel Márton Áron jó barátságot ápolt. A jezsuiták kisebb számban voltak jelen, de nem elhanyagolható a kolozsmonostori plébániai munkájuk, dr. Napholz Pál adminisztrálásával, valamint Dombi József újságírói és szerkesztői tevékenysége.

A női szerzetesek közül a legnagyobb létszámban (70-en felül) Kolozsváron a Mellersdorfi Szent Családról elnevezett Ferenc-rendiek voltak jelen. Nagyobbrészt az Egyetemi Klinikán szolgáltak, és rendtartományuk novíciaképzőjét is vezették. A szatmári irgalmas nővérek sem hiányoztak Kolozsváron, a szentpéterei Szent Erzsébet-aggmenházban szolgáltak már a század elejétől. A Miasszonyunkról elnevezett iskolanővérekkel a kolozsvári egyházközség 1911 óta szerződéses viszonyban állt. A tekintélyes leánynevelő, Marianum intézet vezetői voltak, ők működtették a három nyilvánosjogú tagozatot (elemi, gimnáziumi, felsőkereskedelmi). Minden évben értesítőt és évkönyvet adtak ki, emellett szerkesztették *Erdélyi Magyar Lányok* című ifjúsági folyóiratukat.¹¹

Márton Áronhoz a legközelebb a Szociális Testvérek Társulata állt, akik az Erdélyi Katolikus Nőszövetség szervezői és vezetői voltak. Ők fogták egybe az egyházmegye oltáregyleteit, a női Mária Kongregációit és Rózsafüzér Társulatait, a női kongregációkat, a különböző női köröket (Zita-, Katalin-, Márta-, Margit-kör); szervezték a csíksomlyói *Ezer székelly leány napját*, a kolozsvári Kath. Egyetemi Hallgatónők klubját, és újságokat

¹¹ BILINSZKY Lajos: *A női szerzetesek működése Erdélyben*. In: Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene (Szerk. Gyárfás Elemér). Dicsőszentmárton 1925. 527., 538., 542–542.; KOVÁCS Sándor: *Kolozsvár*. In: A gyulafehérvári főegyházmegye milleniumi sematizmusa. Verbum Kiadó. Kolozsvár 2010. 215.

szerveztették.¹² Az egyházközség karitatív munkáját szervezték és vezették. Nagy szerepük volt a kolozsvári Napközi Otthon létesítésében és működtetésében, ahol 1948-ban a Mária Neve expozitúra létesült. A Társulatot ötven éven keresztül Ikrich Augusztza vezette, akit Márton Áron személyesen szeretett volna temetni, de a kommunista hatóságok megakadályozták.¹³

Márton Áron jó kapcsolatot ápolt a történelmi egyházak főpapjaival, a görögkeleti, görögkatolikus, református, unitárius, evangélikus püspökökkel és a helyi zsidó hitközség vezetőivel, valamint a Kolozsváron élő írókkal, költőkkel és más értelmiségiekkel. Kapcsolatuk nem csupán szórakozásból állt fenn, hanem a közös ügy szolgálata kötötte össze őket, de nem egy esetben Márton Áron adatokat kért tőlük. Csak egy esetet említek. Amikor a Liga Culturală román egyesület felszólította Márton Áron h. plébánost, hogy a Szent Mihály-templomban Pătrașcu cel Bun és Alexandru Lăpușneanu részére emléktáblát állíttassanak, mert 1556-ban ők is jelen voltak az erdélyi nemesek Izabella királynő és János Zsigmond fejedelem előtt tett eskütételen, mielőtt felterjesztette volna az egyházmegyei hatóságnak a kényes ügyet, Kelemen Lajos történésztől informálódott pontosan a történelmi valóságról. A főhatóság letiltását váró felterjesztésben beszámolt a Kelemen Lajos levéltári igazgató, történésszel folytatott konzultációról, aki román történész kollégáját is segítségül hívta a kutatásban, aminek eredményeképpen közölte vele,

¹² MARTON József: *Miért éppen Ikrich Augusztza?* In: Keresztény Szó. XXIV. évf. 8. sz. 2013. 8–12.

¹³ Vö. MÁRTON Áron: *Ikrich Augusztza szoc. tv. temetésére készített beszéd.* In: *Márton Áron írásai és beszédei.* (Szerk. Marton József–Nemes István). Gyulafehérvár. 1996. 103–105.

hogy a Liga levelében említett templomi jelenetet egyáltalán nem lehet igazolni, a kutatók erről nem tudnak.¹⁴

Az előbb felsorolt intézmények és munkatársaik készséggel álltak a püspökszentelés szolgálatába. A Kolozsváron működő egyházi intézmények infrastruktúrája nagy segítséget nyújtott az előkészületi munkálatokban, a fő szerepet azonban a Szent Mihály-egyházközség alkalmazottai és egyháztanácsosai töltötték be.

A kolozsvári egyházközség kitüntetésnek vette, hogy Márton Áron szentelésének helyszínéül a Szent Mihály-templomot választotta. Február hónapban serény és jó szándékú egyházfiek dolgoztak, hogy a püspökszentelést méltóan előkészítsék. A megbízott szervezőbizottság élén Boga Alajos tanügyi referenst és P. Jánosy Béla titkárt találjuk, akik az Egyházmegyei Tanács Igazgatótanácsának épületében fogadták az érkező vendégeket. A Katolikus Népszövetség és a Marianum Intézet a vidékről érkező vendégeknek biztosított ellátást, a Szociális Testvérek Társasága által vezetett Központi Szálloda az eminens vendégeket fogadta. A szentelendő püspök szülei és testvérei már a szentelés előtti napokban megérkeztek Kolozsvárra. Egyszerű csíki székely emberek, akik hamar az érdeklődés középpontjába kerültek. Az édesapa, Ágoston bácsi szívesen emlékezett vissza fiának gyermekkorára, akit szorgalmas, de túl komoly fiúnak minősített. Édesanyja, aki súlyos betegségéből nemrég gyógyult meg, az engedelmes magatartását hangsúlyozta.¹⁵

A szentelő püspök, Andrea Cassulo bukaresti nuncius vonatall érkezett, Mihai Robu iasi-i megyéspüspök és Anton Durcovici

¹⁴ Vorbuchner Adolf segédpüspök azonnal válaszol Márton Áronnak: „templomainkban profán tárgyú emléktáblákat nem szabad elhelyezni”. Lásd GYÉL: Num. 711–1938.

¹⁵ PAÁL Árpád: *Vasárnap délelőtt megtörtént Márton Áron erdélyi püspökké szentelése*. In: Magyar Lapok VIII. évf. 30. sz. 4.

apostoli helynök kíséretében. Az állomáson Boga Alajos fogadta őket. A társszentelő püspököket (Fiedler István és Pacha Ágoston) Iuliu Hossu görögkatolikus püspök látta vendégül.

A püspökszentelést megelőző nap is nagyon mozgalmas volt. Ekkor szerveződött újjá a Katolikus Akadémia¹⁶ Pázmány Péter Társaság néven. A Társaság szombaton irodalmi estet tartott a piarista főgimnázium dísztermében, melyet a Marianum ének-kara nyitott meg. Pakocs Károly szatmári kanonok, nagybányai plébános ünnepi beszédében Márton Áront, az új püspököt irodalomszerető és -művelő embernek mutatta be. Kiss Jenő költő ezen az estén szavalta el a későbbiek során oly sokat idézett versét: *Márton Áron*.¹⁷ Bíró Vencel piarista történész, aki súlyos betegsége miatt nem vehetett részt az irodalmi esten, tanulmányt küldött az erdélyi székely püspökökről és működésükről, melyet Reischel Artúr piarista tanár olvasott fel. Eröss Alfréd teológiai tanár és papköltő a székelyekről szóló verseit szavalta. Gyárfás Elemér szenátor, a Pázmány Péter Társaság alelnöke Pázmány Péter személyiségéről tartott impozáns előadást. Az est különlegessége, hogy a vendégek első soraiban foglaltak helyet Márton Áron szülei és fiútestvérei. A Pázmány Péter Társaság tagjai az *Apostol* kiadásában elkészítették a *Szentelik a püspököt* című emlékfüzetet, melyet a piarista főgimnázium dísztermének bejáratánál osztogattak. Az ünnepi előadás után a Katolikus Kör termében leleplezték az új püspök arcképét.¹⁸

¹⁶ A Katolikus Akadémia 1929-ben Nagyváradon alakult, Karácsonyi János c. püspök vezetésével.

¹⁷ Kiss Jenő költő, műfordító, *Márton Áron* című verse megjelent: Erdélyi Iskola 1938/39. VI. évf. 371.

¹⁸ HEGYI Endre: *Fölszentelték Márton Áron püspököt*. In: *Szentelik a püspököt*. Az *Apostol* kiadása. Kolozsvár. 1939. február 12., 13–16.; MARTON József: *Márton Áron Episcopul Ardealului*. In: Márton Áron. Un episcop catolic pe calea crucii. Verbum. Cluj-Napoca 2013. 16–17.

Ilyen előzmények után következett február 12-e, vasárnap, a püspökszentelés napja. Erről már részletes tudósításokat olvashatunk, s ezért közlésétől eltekintünk, de azt megállapítjuk, hogy Márton Áron döntése szentelése helyére vonatkozóan helyes volt. A papság és a hívek számára nagy lelki élményt jelentett a püspökszentelés.